

Typografien og skolebogen

Af

HENRY THEJLS

I BEGYNDELSEN af 1930erne påbegyndte en gruppe af interesserede typografer et fagligt oplysningsarbejde i en ny-startet sammenslutning kaldet: Typografernes fagtekniske Samvirke. Det var en fagteknisk betonet, upolitisk fraktion, som snart fik tilslutning fra andre grene af de grafiske fag og som sådan fik gennemgribende indflydelse på den fagtekniske oplysning inden for bogtrykfaget i Danmark.

Fra denne fraktion udgik de første forsøg på typografisk fagteknisk oplysning, der til at begynde med kun sigtede på reklametyografien, men som senere greb om sig og kom til at omfatte bøger, forretningstryksager, tabellarisk og skematisk sats m. m. Blot syntes man at have glemt et område som skolebøgerne, til trods for, at det er et af vore største samlede arbejdsområder.

Skolebøgerne blev henvist til debat inden for fire vægge, d. v. s. »i snævre grupper«, i mindre tidsskriftartikler, idet man i fagkredse erkendte problemet, men havde lidt vanskeligt ved at komme i kontakt med netop de kredse af skolefolk, med hvem emnet retteligt skulle diskuteres.

Det ville også være utænkeligt, at skolebøgerne ikke skulle komme i søgelyset for alvor en dag, — ikke blot fordi de repræsenterer så stort et arbejdsområde, men også fordi netop skolebøgerne inden for folkeskolen ved en bedre typografi og smukkere æstetisk udførelse kunne være medvirkende som et æstetisk opdragende element i undervisningen.

Gewühl: V. 1583; her om den stormende Lidenskab. — 3069 f. har man blot en Tunge, kan man altid »faa det sidste Ord«. — 3072. *ich muss*: hans Lidenskab er for stærk, og hans Vilje ikke mere fri.

Garten. Vi overværer kun Slutningen af Sammenkomsten i Marthes Have. Begge Par er allerede midt i deres Samtale.

3079. *unterhält*: Faust gentager Gretchens ubehjælpssomme Udtryk »more«. — 3081. *Inkommodiert Euch nicht*: Gretchen anvender et Udtryk, som hun ved hører hjemme i høfligt Samkvem. — 3089. *In raschen Jahren*: solange man jung und gesund ist. — 3090. *um und um*: om og om igen, stadigvæk. — 3091. *kömmt* (forældet og dialektisk) = *k o m m t*. — 3095. *beratet Euch = ü b e r l e g t E u c h e s*. — — *in Zeiten = b e i z e i t e n*. — 3097. det er en Vanesag for eder at vise Kurtoisi. — 3098. *der Freunde häufig = F r e u n d e i n H a u f e n*. — 3101. *Kurz Sinn*: Tankeløshed. — 3104. *Niedrigkeit*: her = *S e l b s t e r n i e d r i g u n g*. — *die höchsten Gaben*: Apposition til de foregaaende Subjekter. Som Prædikant kan suppleres: *i m m e r u n b e w u s s t s i n d*. Faust afbrydes af Margarete. — 3112. *spät = s p ä t*. — 3115 ff. se V. 2786 f. — 3122. *liebe Not*: V. 2741. — 3128 f. Mærk Rimet! — 3132. *erzog her = z o g a u f*. 3139. *durfte = h a t t e n ö t i g* (med *zu* ved Infinitiven). 3145. *sorgen*: tage vare paa alt. — 3147. *mutig = m u n t e r*. — 3149—52. disse fire Vers er tilføjede i 1808. — 3155 f. Meph. forener Ordsproget: »Eigner Herd ist Goldes wert« med Sal. Ordspr. 31,10: »Wem ein tugend-sam Weib bescheret ist, die ist viel edler denn die köstlich-
sten Perlen«. — 3170. *Übels = B ö s e s*; Adj. i N., sml. V. 1378. — 3173. *ihn ... nür anzuwenden*: saadan at komme over ham. — 3174. *gradehin zu handeln*: at gaa til Værks uden Omsvøb. — 3176. *hier*: en Haandbevægelse viser, at hun mener *i n m e i n e m H e r z e n*. —

Dårlig skriftvirkning. Den lidt urolige Bodoni egner sig ikke godt til spåteret sats, hvorved satsens virkning bliver endnu mere urolig. De halvfede tal er ikke halvfede nok, og ordet »Garten«, der indleder 2. afsnit, er en fæl blanding til den rene Bodoni.

intetsigende. — 3060. *Gewühl*: V. 1583; her om den stormende lidenskab. — 3069 f. har man blot en tunge, kan man altid »få det sidste ord«. — 3072. *ich muss*: hans lidenskab er for stærk, og hans vilje ikke mere fri.

GARTEN. Vi overværer kun slutningen af sammenkomsten i Marthes have. Begge parter er allerede midt i deres samtale.

3079. *unterhält*: Faust gentager Gretchens ubehjælpomme udtryk »morer«. — 3081. *Inkommodiert Euch nicht*: Gretchen anvender et udtryk, som hun ved hører hjemme i høfligt samkvem. — 3089. *In raschen Jahren*: solange man jung und gesund ist. — 3090. *um und um*: om og om igen, stadigvæk. — 3091. *kömmt* (forældet og dialektisk) = kommt. — 3095. *beratet Euch* = überlegt Euch es. — — *in Zeiten* = beizeiten. — 3097. det er en vancesag for eder at vise kurtoisi. — 3098. *der Freunde häufig* = Freunde in Haufen. — 3101. *Kurzsin*: Tankeløshed. — 3104. *Niedrigkeit*: her = Selbsterniedrigung. — *die höchsten Gaben*: Apposition til de foregående subjekter. Som prædikat kan suppleres: immer unbewusst sind. Faust afbrydes af Margarete. — 3112. *spät* = spät. — 3115 ff. se V. 2786 f. — 3122. *liebe Not*: V. 2741. — 3128 f. Mærk rimet! — 3132. *erzog* her = zog auf. 3139. *durfte* = hatte nötig (med *zu* ved infinitiven). 3145. *sorgen*: tage vare på alt. — 3147. *mutig* = munter. — 3149-52. Disse fire vers er tilføjede i 1808. — 3155 f. Meph. forener ordsproget: »Eigner Herd ist Goldes wert« med Sal. ordspr. 31,10: »Wem ein tugend-sam Weib bescheeret ist, die ist viel edler denn die köstlichsten Perlen«. — 3170. *Übels* = Böses; adj. i N., sml. V. 1378. — 3173. *ihn ... nur anzuwandeln*: sådan at komme over ham. — 3174. *gradehin zu handeln*: at gå til

Her virker skriften meget bedre. Mediævalskriften kan ovenikøbet tåle spatiering og dog have begge ben på jorden. Tallene virker nu halv-fede, og mediæval-karakteren går kønnere ind i satsbilledet. Bogen er fra J. H. Schultz Forlag, og begge prøver er fra J. H. Schultz Bogtrykkeri.

48

103. time.

- 1) Til decimaltal: $3\frac{1}{2}$ kr.; $5\frac{1}{2}$ kr.; $2\frac{1}{2}$ hl; $1\frac{1}{2}$ hl; $4\frac{1}{2}$ hl; $3\frac{1}{2}$ hl; $1\frac{1}{2}$ hg; $2\frac{1}{2}$ hg; $1\frac{1}{2}$ hg
- 2) 2,3 hl - 19 l; 1,35 kr. + 75 øre; 1,4 hl - 25 l; $7\frac{1}{2}$ hl + 89 l; 2,65 kr. + 45 øre; 1,2 m - 40 cm
- 3) Udtryk som hektoliter, som dekaliter, som liter:
6 hl 9 dal 4 l; 8 hl 6 l; 5 dal 2 l; 5 hl 4 dal
7 hl 2 dal 9 l; 5 hl 4 l; 2 dal 9 l; 8 hl 7 dal
- 4) Hvor mange liter er: 2,58 hl + 42 dal; 3,5 dal + 35 l; 4,5 hl - 25 dal; 4,5 dal - 15 l
- 5) 9,008 kg + 7 kg 5 g + 9 kg 215 g 9) 7 kg 9 g + 8989 g
- 6) 7,005 kg - 8 kg 8 g + 6 kg 218 g 10) 9 kg 1 g + 7999 g
- 7) 9 km 9 m + 5 km 7 m + 3,992 km 11) 4,009 km + 2997 m
- 8) 8 km 3 m + 6 km 9 m + 4,009 km 12) 3,560 km + 3108 m

Padborg	Friedericia	Haderslev	Fr. havn	Skagen
119,6 km	189,5 km	165,6 km	39,7 km	

- 13) Hvor lang er jernbanerejse Padborg-Skagen?
Hvor meget er rejsen Padborg-Haderslev længere end rejsen Skagen-Haderslev?

104. time.

- 1) Til decimaltal: $3\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ m; $3\frac{1}{2}$ hl; $5\frac{1}{2}$ kr.; $5\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ kg; $3\frac{1}{2}$ kg; $1\frac{1}{2}$ hl; $2\frac{1}{2}$ kr.
- 2) 1,056 kg + 46 g; 2,051 kg + 449 g; 0,4 km - 40 m
1,425 kg + 75 g; 1,305 kg + 505 g; 0,8 km - 25 m
- 3) Udtryk som kilogram, som hektogram, som gram:
5 kg 8 hg 7 dag 6 g; 5 kg 3 hg; 8 kg 5 dag
3 kg 5 hg 4 dag 3 g; 2 kg 40 g; 9 hg 7 g
- 1) Til m: 526 cm; 0,015 km; 0,65 km; 4,5 dm; 2,5 km
Til kg: 5628 g; 75,5 g; 2,5 hg; 0,75 hg; 308,2 g
- 5) 3,075 km + 4 km 50 m + 15 m 7) 3,105 kg - 750 g
- 6) 5,008 km + 5 km 75 m + 80 m 8) 1,052 kg - 375 g
- 9) Hvor mange m er: a) 0,075 km + 4,6 m + 9,5 dm
b) 0,081 km + 4,65 m + 4,5 dm
- 10) Hvor mange kg er: a) 5,68 kg + 4,8 hg + 75,3 g
b) 4,67 kg + 5,3 hg + 84,5 g
- 11) Omskriv til decimaltal og udregn:
a) $3\frac{1}{2}$ kg + $7\frac{1}{2}$ kg + $5\frac{1}{2}$ kg b) $8\frac{1}{2}$ m + $9\frac{1}{2}$ m + $4\frac{1}{2}$ m
- 12) De to sider af en firkanlet mark er hver 809 m, de to andre sider er hver 1,081 km. Hvor lang er markens omkreds målt i meter? målt i kilometer?

49

105. time.

- 1) Til decimaltal: $4\frac{1}{2}$ kr.; $2\frac{1}{2}$ kr.; $3\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ kg; $1\frac{1}{2}$ m; $1\frac{1}{2}$ m; $3\frac{1}{2}$ hg; $2\frac{1}{2}$ hg; $3\frac{1}{2}$ hl; $\frac{1}{2}$ hl
- 2) 5,28 + 7,5 + 4,72; 5,43 - 0,4 - 0,3; 1,2 kg - 2 g
9,19 + 2,8 + 2,01; 7,59 - 0,4 - 0,2; 3,5 kg - 3 g
- 3) 8 hl 25 l - ? hl = ? dal; 6 kg 8 dag 4 g = ? kg
7 hl 8 l - ? hl = ? l; 8 hg 7 dag 9 g = ? g
9 dal 6 l - ? l = ? hg; 8 kg 5 g = ? kg
8 hl 6 dal - ? l = ? hl; 3 kg 5 hg = ? hg
- 4) 4,8 kg + 750 g; 8,5 hl + 75 dal; 7,8 m + 7,8 dm
4,8 kg - 750 g; 8,5 hl - 75 dal; 7,8 m - 7,8 dm
- 5) 7,35 hl + 45 l + 8 hl 6 l 7) 3,024 m - 1 m 6 mm
- 6) 5,07 hl + 70 l + 5 hl 7 l 8) 4,108 m - 3 m 7 dm
- 9) Hvor mange hl er: a) 5,68 hl + 4,6 dal + 38 l
b) 7,09 hl + 3,8 dal + 46 l
- 10) Hvor mange kg er: a) 5,76 kg + 56 hg + 333 g
b) 7,045 kg + 4 hg + 435 g
- 11) Når de to sider af en firkant hver er 1,646 m og de to andre hver dobbelt så lange, hvor stor er så firkantens omkreds?
- 12) Omskriv til decimaltal og udregn:
a) $4\frac{1}{2}$ hl + $8\frac{1}{2}$ hl + $9\frac{1}{2}$ hl b) $19\frac{1}{2}$ kg + $9\frac{1}{2}$ kg + $8\frac{1}{2}$ kg

106. time.

- 1) 5,75 kr. + 35 øre; 6,07 hl - 87 l; 3,2 m - 7 dm
4,57 kr. + 53 øre; 2,09 hl - 89 l; 5,3 m - 8 cm
- 2) 8 kg 7 hg 3 g = ? kg = ? g 5 m 3 dm 2 cm = ? dm
6 kg 8 dag 4 g = ? kg = ? g 4 kg = ? m 2 cm = ? cm
9 kg 7 dag = ? kg = ? g 4 m 3 dm = ? cm
5 hg 6 dag = ? hg = ? dag 5 dm 2 cm = ? dm
- 3) 8 kg - 8 hg; 9 hg - 9 dag; 7 hg - 7 g; 5 kg - 25 g
5 kg - 5 hg; 7 hg - 7 dag; 3 hg - 3 g; 4 kg - 50 g
- 4) 93,25 hl - 45 hl 8 l - 19 hl 9 l 8) 631,49 - 7,899
- 5) 78,26 hl - 18 hl 9 l - 29 hl 5 l 9) 72,903 - 35,38
- 6) 90,39 m - 9 m 74 cm - 18 m 10) 4286,5 - 99,76
- 7) 80,08 m - 809 cm - 2785 cm 11) 280,12 - 6,888
- 12) En vejstrækning på 8 km 270 m skal gøres i stand. Når halvdelen er istandsgjort og 2375 m til, hvor meget mangler der så?
- 13) Omskriv til decimaltal og udregn:
a) $5\frac{1}{2}$ hl + $4\frac{1}{2}$ hl + $6\frac{1}{2}$ hl b) $7\frac{1}{2}$ m + $6\frac{1}{2}$ m + $\frac{1}{2}$ m

Eksempel på vanskelig læselig regnebog-sats. Tekst og tal er et sammensurium og gør bogens sider lidet overskuelige.

Endelig nu - efter så mange års snakken om problemet - bliver der, takket være Forening for Boghåndværk, gjort noget ved det. Til gengæld gøres det også grundigt. Måske kunne det heller ikke være gjort tidligere; et problem som det foreliggende skal gennemgå en vis modningsproces, før det kan nytte noget at bede de interesserede parter diskutere det. Mange interessegrupper har indflydelse på skolebogen og derved på, hvad en eventuel diskussion om emnet kan føre til. Den første og mest betydningsfulde af disse er vel *skolebogsforfatterne* - hårdt trængt af forlæggerne. Med hensyn til de sidstnævnte har tiden været sagen gunstig, idet en del af vore skolebogsforlag i de senere år har fået nye og yngre ledere, som har god forstand på typografi og derfor selv kan se, at mange af de gamle skolebøger er for dårlige, er en skamplet

48. <i>Decimalltal</i> 108. TIME 1) Til decimaltal: $3\frac{1}{2}$ kr.; $5\frac{1}{2}$ kr.; $2\frac{1}{2}$ hl; $1\frac{1}{2}$ hl; $4\frac{1}{2}$ hl; $3\frac{1}{2}$ hl; $1\frac{1}{2}$ hg; $2\frac{1}{2}$ hg; $1\frac{1}{2}$ hg 2) $2,3$ hl + 10 l; $7,2$ hl + 89 l; $1,35$ kr. + 75 øre; $2,65$ kr. + 45 øre; $1,4$ hl - 25 l; $1,2$ m - 40 cm 3) Udtryk som hektoliter, som dekaliter, som liter: 6 hl 9 dal 4 l; 7 hl 2 dal 9 l; 8 hl 6 l; 5 hl 4 l; 8 dal 2 l; 2 dal 9 l; 5 hl 4 dal; 8 hl 7 dal 4) Hvor mange liter er: $2,58$ hl + 42 dal; $3,5$ dal + 35 l; $4,5$ hl - 25 dal; $4,5$ dal - 15 l 5) $9,008$ kg + 7 kg 5 g + 9 kg 219 g 6) $7,005$ kg + 8 kg 8 g + 6 kg 218 g 7) 9 km 9 m + 5 km 7 m + $3,992$ km 8) 8 km 3 m + 6 km 9 m + $4,008$ km 9) 7 kg 9 g + 8989 g 10) 9 kg 1 g + 7999 g 11) $4,008$ km + 2097 m 12) $3,500$ km + 3108 m 13) Hvor lang er Jernbanerejsen Padborg-Skagen? Hvor meget er rejsen Padborg-Flandern længere end rejsen Skagen-Flandern?	104. TIME 1) Til decimaltal: $3\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ m; $3\frac{1}{2}$ hl; $5\frac{1}{2}$ kr.; $5\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ hg; $3\frac{1}{2}$ kg; $1\frac{1}{2}$ hl; $2\frac{1}{2}$ kr. 2) $1,050$ kg + 46 g; $1,425$ kg + 75 g; $2,051$ kg + 449 g; $1,505$ kg + 505 g; $0,4$ km - 40 m; $0,8$ km - 25 m 3) Udtryk som kilogram, som hektogram, som gram: 5 kg 8 hg 7 dag 6 g; 3 kg 5 hg 4 dag 3 g; 5 kg 3 hg; 2 kg 40 g; 8 kg 5 dag; 9 hg 7 g 4) Til m: 526 cm; $0,045$ km; $0,65$ km; $4,5$ dm; $2,5$ km Til kg: 5628 g; $75,5$ g; $2,5$ hg; $0,75$ hg; $308,2$ g 5) $3,075$ km + 4 km 50 m + 45 m 6) $5,008$ km + 5 km 75 m + 80 m 7) $3,100$ kg - 750 g 8) $1,052$ kg - 375 g 9) Hvor mange m er: a) $0,0075$ km + $4,6$ m + $9,5$ dm; b) $0,054$ km + $4,05$ m + $4,5$ dm 10) Hvor mange kg er: a) $5,88$ kg + $4,8$ hg + $75,3$ g b) $4,67$ kg + $5,3$ hg + $84,5$ g	105. TIME 1) Til decimaltal: 41 kr.; $2\frac{1}{2}$ kr.; $3\frac{1}{2}$ kg; $2\frac{1}{2}$ kg; $1\frac{1}{2}$ m; $1\frac{1}{2}$ m; $3\frac{1}{2}$ hg; $2\frac{1}{2}$ hg; $3\frac{1}{2}$ hl; $5\frac{1}{2}$ hl. 2) $5,28$ + $7,5$ + $4,72$; $0,19$ + $2,8$ + $2,01$; $5,43$ - $0,4$ - $0,3$; $7,59$ - $0,4$ - $0,2$; $1,2$ kg - 2 g; $3,5$ kg - 5 g 3) 8 hl 25 l = 7 hl = 7 dal 7 hl 8 l = 7 hl = 7 l 9 dal 6 l = 7 l = 7 hl 8 hl 6 dal = 7 l = 7 hl 6 kg 8 dag 4 g = 7 kg 8 hg 7 dag 9 g = 7 g 8 kg 5 g = 7 kg 3 kg 5 hg = 7 hg 4) $4,8$ kg + 750 g; $8,5$ hl + 75 dal; $8,5$ hl - 75 dal; $7,8$ m + $7,8$ dm $7,8$ m - $7,8$ dm	106. TIME 1) Omskriv til decimaltal og udregn: a) $4\frac{1}{2}$ hl + $8\frac{1}{2}$ hl + $9\frac{1}{2}$ hl b) $19\frac{1}{2}$ kg + $8\frac{1}{2}$ kg + $8\frac{1}{2}$ kg 104. TIME 1) $5,75$ kr. + 35 øre; $4,57$ kr. + 53 øre; $6,07$ hl - 87 l; $2,09$ hl - 89 l; $3,2$ m - 7 dm; $5,3$ m - 8 cm 2) 8 kg 7 hg 3 g = 7 kg = 7 g 6 kg 8 dag 4 g = 7 kg = 7 g 9 kg 7 dag = 7 kg = 7 g 5 m 9 dag = 7 hg = 7 dag 5 m 3 dm 2 cm = 7 dm 4 m 2 cm = 7 cm 7 m 3 dm = 7 dm 5 dm 2 cm = 7 dm 3) 4 kg - 8 hg; 5 kg - 5 hg; 9 hg - 9 dag; 7 hg - 7 dag; 7 hg - 7 g; 3 hg - 3 g; 5 kg - 25 g; 4 kg - 50 g 4) $93,25$ hl - 45 hl 8 l - 19 hl 9 l 5 $78,26$ hl - 18 hl 9 l - 29 hl 5 l 6 $30,39$ m - 9 m 74 cm - 18 m 7 $80,08$ m - 809 cm - 2785 cm 8 $631,49$ - $7,899$ 9 $72,903$ - $35,38$ 10 $428,5$ - $99,78$ 11 $200,12$ - $6,888$ 12 En vejstrækning på 8 km 270 m skal gøres i stand. Når halvdelen er istandsgjort og 2375 m til, hvor meget mangler der så? 13 Omskriv til decimal og udregn: a) $5\frac{1}{2}$ hl + $4\frac{1}{2}$ hl + $6\frac{1}{2}$ hl b) $7\frac{1}{2}$ m + $6\frac{1}{2}$ m + $7\frac{1}{2}$ m

Padborg
Flandern
Skagen
Fjerris
Skagen

Samme tekstmængde på siderne, men mere overblik over regnestykkerne gennem opdeling i to spalter. Original og forbedring udført af Det Hoffensbergske Etablissement.

for skole, forlag og bogtrykkerstand – ja, man bør for den sags skyld tage bogbinderen i hånden. Hvad denne stakkels håndværker i tidens løb har måttet finde sig i at fremstille af dårligt bogbinderarbejde, fordi det skulle være billigt fremfor hensigtsmæssigt, er ikke småting.

Naturligvis er det forståeligt, hvis forlæggeren, der har en skolebog, som kommer ud i oplag efter oplag, udnytter den stående sats inden for rimelighedens grænse. Men det er for galt, når man ved en gennemgang af skolebøger finder eksempler, der er udkommet uændret i 30–40 år. Skriften er den samme som ved 1. oplag – altså absolut forældet, for så vidt som størsteparten af de skrifter, der fandt anvendelse fra ca. 1900–1925, forlængst er passé – ikke svarende til vor

78

sørge for, at han kom til at overnatte paa Steder, hvor der var en Skorsten.

Det var allsaa endnu ikke almindeligt, at man havde saadan en Indførelse i Gaardene. I Byerne var man bedre „gjød“, der havde man saa smaa Begyndt at bruge Rækkeboerne.

95. I Fangenskab. Inden Kristian 2. rejste bort, bad han sine Venner om at holde København fire Maanedere. Saa haabede han at være tilbage igen. Men han kom ikke. I alle Aar maatte han gaa Liggergang fra

Kristian 2. paa Sønderborg Slot

Hof til Hof, inden det lykkedes ham at faa samlet Penge ind til en Hær og en Flaade. Omsider kom dog alting i Orden, og han satte Kursen mod Norge. Men Lykken var ikke med om Bord; flere Skibe gik til Bunds under Overfarten, og i Norge havde han ikke rigtig Fremgang. Han begyndte derfor at tabe Modet. Da kom et Sendebud fra Frederik 1. til ham og sagde, at han maatte faa frit Lejde, dersom han vilde sejle ned til København og underhandle, og dette Tilbud tog Kristian 2. imod. Skibet sejlede dog København

79

forbi; Kongen vilde ikke modtage ham her, men i Flensborg, hed det. Men Frederik 1. havde slet ikke i Sindet at tale med Kristian 2. Han vilde tage ham til Fange, og et Par Dage efter blev den uheldige Konge ført ind paa Sønderborg Slot. Saa daarligt holdt Frederik 1. sit Ord.

I 27 Aar — lige til sin Død — var Kristian 2. nu Fange. Hans Farbroder, som havde bragt denne frygtelige Ulykke over hans Hoved, handlede temmelig mildt mod ham i Fangenskabet. Men da Frederik 1. døde, rejste Borgeme og Bønderne sig til Kamp for at faa deres gamle Konge igen, og nu blev Fangeleiet for Alvor haardt. Han blev indemuret i et Taarnkammer paa Slottet, og den eneste, som maatte være hos ham, var en gammel Soldat. Senere fik han det dog bedre.

Danmark bliver et luthersk Land.

96. Vi ved, at Paverne sagde om sig selv, at de var Guds Statholdere paa Jorden. Men meget af det, de lærte Folk at tro, var noget, der slet ikke stod noget om i Bibelen. De lærte, at det var bedre at bede til Jomfru Marie og andre Helgener end til Gud. De paastod, at det bedste, et Menneske kunde gøre, var at forlade Fader og Moder og gaa i Kloster. Men værre end alt andet var det, at man bildte Folk ind, de kunde komme til Paven og at ham købe Afraad eller Syndforladelse for Penge. Rundt om i Landene kunde man træffe Paven, Afraadskræmmer, og Folk stængede til for at købe sig Breve, hvori der stod, at de nu havde Forladelse for deres Synder. Rigtigt nok sagde de lærde Katolikker, at Afraad ikke var det samme som Syndforladelse, men bare Fritagelse for Kirkes Straf. Det talte Afraadskræmmerne imidlertid ikke noget om, naar de skulde ud for at skaffe Penge til Paven.

Men ved Aar 1500 levede der nede i Saksen en Munk, som dristede sig til at sige Paven, hvor galt han bar sig ad. Det var Fattigmands sønnen *Martin Luther*. „Hører du det, Pave“, skrev han engang ned til Rom, „du er ikke den allerhelligste, men den allersyndigste! Gud Gud rigtig snart vilde omstyrte din Stol og sænke den ned i Helvedes Afgrund.“ Hvad Paven svarede herpaa, behøver næsten ikke at siges:

Dårlig billedtypografi og for tætte og triste tekstsider. Satsbredden bør i mange tilfælde udnyttes til større illustrationer, selv om det fordyrer bogen.

tids mentalitet og skønhedsopfattelse. Klicheerne er også stadig de samme, formentlig med randlinie, mange af dem på størrelse med julemærker og dårligt teknisk fremstillede — tænk blot på, hvor stærkt kemigrafien er gået frem siden. Og så omslaget — ofte en fornærmelse mod nutidens smag, selv skolebørns. Alene den tanke at have privilegium som forlægger på at udgive en bestemt autoriseret skolebog, og så lade den udkomme uændret gang på gang uden overhovedet at gøre en indsats — økonomisk — for at tilpasse den til de ændrede tidsopfattelser!

— Stop nu lidt, siger forlæggeren spagfærdigt — jeg har forsøgt både med nyt arrangement af omslag og typografi. Og på dette tidspunkt stikker han skolebogsforfatteren ud. Bare lade sorteper gå videre. Det kan vel ikke benægtes, at

gang til. Men heri tog han helt fejl. Fra nu af blev de svenske og danske fjender i 300 år, og inden Kristian 2. var kommet hjem til Danmark, stod dalkarlene allerede under våben. De blev ført af en ung adelsmand, som hed *Gunnar Vasa*, og fra 1523 var han Sverrigs konge.

02. Efter sin hjemkomst til Danmark begyndte Kristian 2. at styre landet, som han selv ønskede og ville, og alt, hvad der stod i håndfæstningen om adelsmændenes og biskoppernes ret, brød han sig ikke det mindste om. Nu skulle alle hans store planer sættes i værk. Han udstredte derfor den ene lov efter den anden for at rette på gælborg og knække de stores magt.

Først tænkte han på dem, der strandede på Danmarks lyster. De led dengang skamfuld uret; thi i stedet for at hjælpe dem lå strandboerne tit på lur for at slå dem ihjel. Disse grusomheder gjorde Kristian 2. epde på.

Også bøndernes ville Kristian 2. hjælpe, især dem, som havde det hårdest, bønderne på Sjælland, Lolland og Falster. De var *svorne*, som det hed, og det betød, at de ikke måtte flytte bort fra den herremand, de hørte ind under. Men når bonden ikke kunne rejse sin vej, var han jo helt afhængig af herremanden, og mange af dem var da også meget hårde ved deres bønder. Det forbad Kristian 2., og han sagde tillige, at bonden godt måtte flytte, dersom hans *huusbond* var for hård ved ham.

Endelig gav Kristian 2. en lov om *købstændenes*; i den stod der, at der i hver by skulle være folk, som var rede til at løse med breve, og at borgerne skulle passe og holde gaderne rene.

03. Det var gode love; men adelsmændene og biskopperne ville ikke finde sig i, at nogen tog noget fra dem, og i året 1523 bestemte de jydke ridders sig til at opgive Kristian 2. huldskab og troskab og til at gøre krig *Frederik af Gottorp* til konge. Adelsmanden *Mogens Munk* påtog sig at bringe Kristian 2. opsigelsesbrevet. Han traf kongen i Vejle og talte en tid venligt med ham; men da han gik, lod han sin ene stridskæmpe blive liggende, og i den lå brevet. Derpå skyndte *Mogens Munk* sig ned til *Gottorp*, og skunt herpå *Frederik* var Kristian 2.s farbrøder, var han straks rede til

Udædte den ene lov efter den anden.

De svorne bønder.

1523 opgav de jydke ridders kongen huldskab og troskab.

Efter 8 år på vej mod Norge.

Kristian 2. på Rønderburg slot.

at følge med til *Viborg ting*, hvor han kort efter blev hjuldet til konge. Medens dette stod på, vendte Kristian 2. tilbage til København, og her besluttede han sig til at flygte til Holland for at søge hjælp hos sin mægtige svoger, kejser *Karl 5.* Hans trofaste dronning, den blide *Elsbeth*, hans børn og bedste venner fulgte ham. Men *mor Sigrith* måtte bæres om bord i en stor kiste for at komme levende med, så forbitrede var borgerne på hende. Nu da alting gik skævt, mente de, at hun var en troldvinde, og at alle ulykkerne kom fra hende.

04. I *Jaungættab*. Inden Kristian 2. rejste bort, bad han sine venner om at holde København i fire måneder. Så håbede han at være tilbage igen. Men han kom ikke. I otte år

Moderne asymmetrisk opslag, hvor siderne er gjort mere læseindbydende ved opdeling og marginaltekster. Billedet har fået mere karakter. Original og forbedring: Chr. Erichsens Forlag.

der findes skolebogsforfattere, som vil bestemme selv, hvordan typografien i deres bog skal være. De fleste forlæggere og bogtrykkere har sikkert bitre erfaringer i den retning. Det er den slags forfattere, der tror at have opfundet den spatierede sats, og som udbreder sig om halvfede skrifter med en viden, som var de efterkommere af selveste Gutenberg. Jeg har endda helt glemt at omtale den slags forfattere, der har fattet en forkærlighed for understregninger i teksten.

De to her nævnte kategorier af fremhævning: Spatieret sats og understregning, er jo netop det mest utidssvarende, vi har i dag. Man vil nok undskylde det med, at det var de fremhævningsmuligheder, man havde i 1915. Men det er

84

rede landet. De herskede der lige til den tid, da Columbus opdagede Amerika. Religionen er den romersk-katolske.

Næringsveje. Den vigtigste næringsvej er *landbrug*, og der dyrkes især *hvede* i lavlandene og på Castiliens højsletter. Hveden sås om efteråret, får rogn om vinteren og modnes på grund af varmen tidligere end i Danmark. Spanien kan dog ikke brødføde sig selv.

Fra de frugtbare hærtæer kommer *vin*, *appelsiner*, *citroner*, *olivenolie* og *mandlar*. En stor del af disse produkter udføres til andre lande.

På højsletterne holdes mange *får* og *geder*, og foruden heste bruger spanierne *muldtyr* og *æstler* som trækdyr.

I Nordspanien udvindes både *kul* og *jern* og i Andalusien *kobber*.

Industrien er i fremgang, og der er bl. a. mange væverier i *Catalonien*. (Find *Catalonien* på kortet.)

Byer. De mindre byer er maleriske med gamle kirker og klostre. De fleste steder findes en arena d.v.s. kampplads til de blodige tyrefægtninger, som er en af spaniernes bedste forlystelser.

Hovedstaden *Madrid* (1 1/2 mill. indb.) er en moderne storby. *Bilbao* (våben) ved nordkysten udfører jern. *Barcelona* (1 1/4 mill. indb.) er Spaniens vigtigste havneby. *Valencia* udfører

Tyrefægtning.

appelsiner og *Málaga* vin. *Cádiz* er flådehavn, og *Sevilla* (sevilla) har stor handel med tobak. I *Córdoba* og *Granáda* findes smukke bygningværker, der

85

stammer fra maurerne. I *Granáda* ligger slottet *Alhambra* med den berømte løvegård.

Den stærke klippefæstning og flådehavn *Gibraltar* (sjibraltar) ejes af englenderne.

Find i Afrika *Spanisk Marokko* og *Canariske Øer*.

Portugal.

(90.000 km² med 8 1/4 mill. indb.)

Find grænserne og *Kap Roca* (Europas vestligste punkt).

Overflade og næringsveje. I Portugal er der forholdsvis mere lavland end i Spanien, og klimaet er både mildere og mere regnfuldt. Men jorden er ikke godt udnyttet, og der må bl. a. indføres hvede og industrivarer.

Der udføres især *vin*, *sardiner* og *kork*. Kork er barken af den stødsgrønne kork-eg, der vokser på bjergskræningerne.

Folk og byer. Portugalerne er et romansk folk. Hovedstaden *Lissabon* (Lisboa) (1/2 mill. indb.) har en god naturlig havn. *Oporto* udfører portvin.

Find de portugisiske besiddelser *Azorerne*, *Madraia*, *Angola* og *Portugisisk Østafrika*.

Italien.

(910.000 km² med 46 mill. indb.)

Find grænserne, *Adriatiske Hav*, *Ioniske Hav* og *Tyrrheniske Hav* samt øerne *Sicilien* og *Sardinien*.

Italien kan deles i *Alpelandet*, *Posletten*, *Apenninerhalvøen* og *øerne*.

Alpelandet. Alpelandet omslutter hele Norditalien som en stor bue, der når fra Frankrig til Balkanhalvøen. De mange dale, der gennemstrømmes af rivende floder, hører til de skønneste egne i verden og er tæt befolkede.

Ved foden af Alperne ligger de smukke søer *Lago Maggiore* (madjore), *Lago di Como* og *Lago di Garda*. (Lago betyder sø.)

Posletten. Posletten ligger mellem Alperne og Apenninerne og er den frugtbareste del af Italien. Den lave slette afvandes af *Po* og *Adige* (almisje), der er omgivet af diger ligesom floderne i Holland.

Dårlig typografisk udformning af opslag. Billedet klemt og utraktisk beskåret, fordi der skal sættes på smalt format. Siderubrikkerne dårligt udformet med understregning og de midtstillede rubrikker inkonsekvente.

jo også netop derfor, at typografien *skal* gøres tidssvarende i vore skolebøger. Det er rigtigt, at den tids skrifter ikke havde vor tids fremhævningsmuligheder, bl. a. manglede man kapitæler, og skulle man fremhæve i teksten udover en variation (kursiv eller halvfed), måtte man bruge spættering eller understregning. Men derfor er der da ingen grund til stadig at bruge disse hæslige muligheder i dag, da vore sættemaskiner giver os smukke fremhævningsmuligheder i flere trin.

På alle områder går man ind for nødvendigheden af rigtigt og tidssvarende værktøj. Hvorfor skal man så ikke give lærerne og børnene så fortrinligt og første classes værktøj, som overhovedet kan fremstilles – nemlig gode skolebøger?

Tyrefægtning.

rede landet. De hærkede der lige til den tid, da Columbus opdagede Amerika. Religionen er den romersk-katolske.

Næringsveje. Den vigtigste næringsvej er landbrug, og der dyrkes især *hvede* i lavlandene og på Castiliens højletter. Hyeden slås om efteråret, får regn om vinteren og mooden på grund af varmen tidligere end i Danmark. Spanien kan dog ikke hødføde sig selv.

Fra de frugtbare huarter kommer *vin, appelsiner, citroner, olivenolie og mandler*. En stor del af disse produkter udføres til andre lande.

På højletterne holdes mange *får og geder*, og foruden heste bruger spanierne *muldtyr og æsler* som trækdyr.

I Nordspanien udvindes både *kul og jern* og i Andalusien kobber.

Industrien er i fremgang, og der er bl. a. mange væverier i *Catalonien*. Find *Catalonien* på kortet.

Bæver De mindre byer er *maleriske* med gamle kirker og klostre. De fleste steder findes en *arena* d. v. s. kamplads til de blodige tyrefægtninger, som er en af spaniernes bedste forlystelser.

Hovedstaden **MADRID** (1½ mill. indb.) er en moderne storby. **BILBAO** (*bilbao*) ved nordkysten udfører jern. **BARCELONA** (1¼ mill. indb.) er Spaniens vigtigste havneby. **VALENCIA** udfører appelsiner og **MALAGA** vin. **CADIX** er flådehavn, og **SEVILLA** (*sevilla*) har stor handel med tobak. I **CORDOVA** og **GRANADA** findes smukke byg-

84

ningsværker, der stammer fra maurerne. I Granada ligger slottet *Alhambra* med den berømte løvegård.

Den stærke klippesætning og flådestation **OTRBALETA** (*otrabaleta*) ejes af englænderne. Find *Afrika, Spank Marokko og Canariske Øer*.

Portugal

90.000 km² med
8½ mill. indb.

Find *grænerne og Kap Roca* (Europa's vestligste punkt).

Overflade og næringsveje. I Portugal er der forholdsvis mere lavland end i Spanien, og klimaet er både mildere og mere regnfuldt. Men jorden er ikke godt udyrket, og der må bl. a. indføres hvede og industrivarer.

Der udføres især *vin, sardiner og korn*. Korn er baren af den stedsgrønne korn-eg, der vokser på bjergskræningerne.

Folk og byer. Portugalserne er et romansk folk.

Hovedstaden **LISABON** (*lisboa*) (¾ mill. indb.) har en god naturlig havn. **ORONTO** udfører portvin.

Find de portugalske brodehøder *Azores, Madeira, Angola og Portugalsk Østafrika*.

Italien

310.000 km² med
46 mill. indb.

Find *grønlandene, Adriatiske Hav, Joniske Hav og Tyrrenske Hav* samt *øerne Sicilia og Sardinien*.

Italien kan deles i *Alpelandet, Poletten, Apenninerhalvøen og øerne*.

Alpelandet. Alpelandet omfatter hele Norditalien som en stor bus, der når fra Frankrig til Balkanhalvøen. De mange dale, der gennemstrømmes af rivende floder, hører til de skønneste egne i verden og er tæt befolkede.

Ved foden af Alperne ligger de smukke søer *Lago Maggiore (majdøre), Lago di Como og Lago di Garda*. (Lago betyder sø).

Poletten. Poletten ligger mellem Alperne og Apenninerne og er den frugtbareste del af Italien. Den lave slette afvandes af *Po og Adige (adige)*, der er omgivet af diger ligesom floderne i Holland.

Find *Po* og dens floder.

Poletten har engang været et hav, men er blevet udfyldt af dynd fra floderne. På kortet kan man se, at de danner et stort delta, og det

85

Bedre billedstørrelse. Siderubrikkerne bedre i kontakt med fornuften og rubrikarrangementet mere konsekvent gennemført. Skriftvirkningen er ligeledes tilpasset tiden. Forbedringen er udført af faktor Kai Pelt, Egmont H. Petersen, Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Det er i det hele taget forbløffende, hvor lidt det er lykkedes funktionalismen at påvirke vore skolebøger. Et af de områder, hvor den nye typografi har tilført bogen en virkelig tidssvarende kolorit – nemlig billedtypografien – synes skolebogen overhovedet ikke at have observeret. Der fortsættes troligt med de gamle klicheer – fuldkommen latterligt reproduceret i de mærkværdigste størrelsesforhold: En kæmpehøj reproduceret i stor frimærkestørrelse – og længere henne i bogen den lille havfrue som halvsides kliché og lignende.

Hvis man gennemgår skolebøgerne i Statens pædagogiske Studiesamling, bliver man også klar over, at det har stået skralt til med respekten for satsreglerne hos datidens (1910–20) beregningssættere. Satsen var ujævn og sjuksket udsluttet.

42

234 hear, say, come, tell
Hans far havde været ude at spadere; da han kom tilbage og hørte, hvad der var sket, sagde han, at det var det rene sladder og ventede på, at Tom skulle komme hjem. Men han kom ikke; han vendte aldrig tilbage. En eller anden fortalte ham, at drengen var gået til søs. (33).

235 find, say.
Den næste morgen kom herren imidlertid og sagde, at det gjorde ham meget ondt for drengen, men den virkelige tyv var blevet fundet. Det var hans egen tjener; han sagde også, at alle tyve burde hænges, han skulle sørge for, at hans tjener blev hængt.

236 think, lose, take, make, become.
I begyndelsen var Betty meget ulvkelig, såsomhelst hun tænkte paa sin tabte bror, og hver gang hun tog den kasse frem, han havde lavet til hende, spekulerede hun på, om han endnu var i live, eller hvad der var blevet af ham. Hendes far døde uden nogenstunde at se sin eneste søn igen. (62 I).

237 teach, read.
Blandt de ting der var i kassen, var der en abc, i hvilken Tom havde lært hende at læse. Hun elskede den bog, skønt det ikke var nogen smukke billeder i den, som der er i vore abcer. Ja, den havde kun et blad med bogstaverne og nogle tal. (30 III).

238 go, buy, think.
Om onsdagen gik hun til selskabet, og hun huskede det hele sit liv igennem. Mays far havde netop købt en ny båd, og stedet for at have et selskab hjemme, sejlede han børnene ned ad floden. De fik chokoladen i det fri, hvad Betty syntes var henvrivende. (30 IV).

239 give, say, get.
Betty gav May et elfbensfingerbånd. May sagde, det var netop, hvad (= den ting) hun havde ønsket sig. Hun fik mange andre gaver, en ny kjole, en dejlig dukke og en smuk ring. Hun sagde, hun ville ønske, det var hendes fadersdag hver dag.

240 hear, get, buy.
Medens jeg gik på gaden fredens dag, hørte jeg pludselig en eller anden råbe: »H, du store! Er det dig? Goddag! Jeg ser, du har fået et nyt sæt tøj. Sikken et dejligt sæt! Hvor har du købt det (brug datid). Se, hvor gammelt og lurtet mit tøj er!« (33, 9).

241 say, tell.
Jeg må sige, jeg blev meget forbavsset; dog sagde jeg: »Goddag, gamle dreng. Dit tøj er slet ikke gammelt og lurtet; det(?) ser meget godt ud. Men og mig, hvordan kan det være, at du er i by(en) i dag, og hvordan har du det?« (42, 33, 9).

43

242 say, feel.
»Hvor kan du sige, at mit tøj ser meget godt ud. Jeg føler (mig) som en fattig tigger, når jeg har det på. Mor sagde i mandags, at det var gyseligt; men jeg har ikke råd til at få et nyt sæt, så jeg må klare mig med det gamle.« (9).

243 give, buy, sell, keep.
»Kan De ikke give mig et godt råd? Jeg købte nogle brugte møbler i onsdags, og nu, da jeg har fået dem (= det) hjem, ser jeg, at jeg ikke har plads til dem (= det). Hvad skal jeg gøre? De har i tidens løb givet mig mange gode råd; sig mig nu, skal jeg sælge eller beholde dem?« (11).

244 sell, keep, say.
»Det er virkelig vanskeligt at sige. Hvis jeg var Dem, ville jeg sælge de møbler, jeg ikke brød mig om, og beholde de andre.« — »Fik De de oplysninger. De bad om?« — »Nåh, jeg fik ikke så mange oplysninger, som jeg havde ventet; men en oplysning var meget vigtig.« (11).

245 put, get, give.
»Hvor har du lagt de to pennestykker, du fik af den gamle dame?« — »Jeg stak dem i lommen. Jeg har 9 d nu. Far gav mig en dag 2½ d., og mor har flere gange givet mig ½ d. Alle de penge, jeg får, putter jeg i min sparebøsse.« (9).

Fjerde år (IV. mellem).

246—365.

246 come, burn, become, lose.
Julemorgen kom en ven af mig og til mig og fortalte, at en meget stor bygning var brændt. »Hvad skal der blive af mændene og deres kone og børn?« udbrød han, »de har mistet alt, hvad de ejede.« — »Det er sandelig dårlige nyheder,« sagde jeg. (25, 62 I).

247 send, see, run.
»Naturligvis, sådanne nyheder er ikke behagelige; men mange mennesker har lovet at hjælpe dem, og selv kongen har lovet at sende penge. De skulle have set børnene. Et barn løb omkring med en kniv, et andet med to knive, et tredje med en saks.« (7 II, 11, 12).

248 lie, think, run, tell.
»Det må have set temmelig farligt ud,« udbrød jeg. — »Det gjorde (det); jeg lå og tænkte på de stakkels kvinder og børn hele natten. (De fleste af kvinderne løb omkring, grædende og skrigende. Det var halsløg, siger jeg Dem.« (6 a, 9).

For brede linier gør teksten vanskelig at læse. Det store mellemslag på højresiden gør virkningen noget inkonsekvent.

Det store ophold efter punktum, som var den tids skik, gav i forvejen huller i satsen, og det går igen i dag i de foreliggende uændrede optryk, der stadig forekommer, ligesom de store indrykninger — ofte på 2 og 3 gevierter — var uskønne.

Tekstsiderne er på mange af skolebøgerne for kompakte og tungtlæste (se f. eks. fig. s. 40) — satsformaterne for brede og margenerne for små, så bøgerne ofte virker forskåret (f. eks. fig. s. 44). En god regel siger, at en letlæst linie ikke bør indeholde mere end 55–60 bogstaver, og hvis ikke skolebørn skal have linien serveret letlæselig, hvem skal så? Ikke desto mindre har mange af vor tids skolebøger helt op til 90–100 enheder i linien. Hvorfor har vore skolebogsforfattere og -forlæggere ikke taget det med i deres beregninger, når de planlagde en skolebog?

256 *think, lose, take, made, become.*

I begyndelsen var Betty meget uheldig, når omhelst hun tænkte på sin tante bror, og hver gang hun tog den kasse frem, han havde lavet til hende, opkaldede hun på, om han endnu var i live, eller hvad der var blevet af ham. Hendes far døde uden nogenlunde at se sin eneste søn igen. (62 f.).

257 *teach, read.*

Blandt de ting, der var i kassen, var der en abc. I hvilken Tom havde lært hende at læse. Han elskede den bog, som der ikke var nogen smukke billeder i den, som der er i vore abc'er. Ja, den havde kun et blad med bogstaverne og nogle tal. (90 ff.).

258 *go, buy, think.*

Om onsdagen gik hun til skolebøgen, og hun huskede det hele så tydeligt. Mayr havde netop købt en ny låd, og i stedet for at have et skab hjemme, sejlede hun sønder med ad floden. De fik chokoladen i det fri, fordi Betty syntes var henrivende. (90 ff.).

259 *give, say, get.*

Betty gav May et elfenbens fingerbøl. May sagde, det var netop hvad (= den ting) hun havde ønsket sig. Hun fik mange andre gaver, en ny kjole, en dejlig dukke og et smukt ring. Hun sagde, hun ville ønske, det var hendes fødselsdag hver dag.

260 *hear, get, buy.*

Medens jeg gik på gaden forleden dag, hørte jeg glædeligt en eller anden råbe: »Du, du, du! Er det dig? Gud! Jeg ser, du har fået et nyt søt tøj. Sikken et dejligt axt! Hvor har du købt det (brug datid). Se, hvor gammelt og lavet mit tøj er!« (88, 9).

261 *say, tell.*

Jeg må sige, jeg blev meget forvundet; dog sagde jeg: »Goddag, gamle dreng. Dit tøj er det ikke gammelt og lavet, det?« og meget godt ud. Men sig mig, hvordan kan det være du er i by(en) i dag, og hvordan har du det?« (42, 33, 9).

262 *say, feet.*

»Hvor kan du sige, at mit tøj er meget godt ud. Jeg føler (sig) som en fattig tigger, når jeg har det på. Mor sagde i mandagen, at det var gyseligt, men jeg har ikke råd til at få et nyt sæt, så jeg må klare mig med det gamle.« (9).

263 *give, buy, sell, keep.*

»Kan De ikke give mig et godt råd? Jeg købte nogle brugte møbler i onsdags, og nu, da jeg har fået dem (= det) hjem, ser jeg, at jeg ikke har plads til dem (= det). Hvad skal jeg gøre? De har i tidens løb givet mig mange gode råd, så jeg må nu, skal jeg sælge eller beholde dem?« (11).

264 *sell, keep, say.*

»Det er virkelig vanskeligt at sige. Hvis jeg var Dem, ville jeg sælge de møbler, jeg ikke brød mig om, og beholde de andre.« — »Fik De de oplysninger, De bad om?« — »Nå, jeg fik ikke så mange oplysninger, som jeg havde ventet; men en oplysning var meget vigtig.« (11).

265 *put, get, give.*

»Hvor har du lagt de to pennysylker, du fik af den gamle dame?« — »Jeg stak dem i lommen. Jeg har 9 d. nu. Før gav mig en dag 2 1/2 d., og mor har flere gange givet mig 1/2 d. Alle de penge, jeg får, putter jeg i min sparekasse.« (9).

Fjerde år (IV. mellem)

266-265

266 *come, burn, become, lose.*

Julemorgen kom en ven af mig op til mig og fortalte, at en meget stor bygning var brændt. »Hvad skal der blive af menneskene og deres koster og børn's udsvend him,« de har mistet alt, hvad de ejede.« — »Det er sandelig dårlige nyheder,« sagde jeg. (25, 62 f.).

267 *send, see, run.*

»Naturligvis, sådanne nyheder er ikke behagelige, men mange mennesker har lovet at hjælpe dem, og selv kongen har lovet at

På det mindre papirformat er opnået bedre læselighed og mere oversigt. De større numre øger oversigten. Forbedringen udført af Klug Sørensen, O. C. Olsen & Co.'s Bogtrykkeri.

Tekstsidernes altfor kompakte virkning er en anden uhyggelig tendens. Meningen kan vel kun have været at spare sider og derved papir og trykforme — sætningen er praktisk talt den samme udgift. Vi kan dog som skatteborgere, der er med til at betale skolebøgernes fremstilling, beklageligvis ikke se med sympati på disse sparebestræbelser. Det er ligesom at lave dårlig mad, der er så udelikat, at den ikke bliver spist. Vi har ingen fornøjelse af at spare sådan ved fremstillingen af vore skolebøger, at der skal overvindelse til hos vore børn for at få dem til at læse.

Skrifterne er tiden ligeledes løbet fra. Århundredskiftets skrifter her i Danmark blev benyttet til håndsatte skolebøger helt op imod 1925-30, fra hvilket tidspunkt de historiske snit først rigtig slog igennem på sættemaskinerne.

FORTÆLLINGER
FRA DE FIRE EVANGELIER

JESUS OG JOHANNES DØBEREN.

Barndommen.
Zakarias og Elisabeth.

Lk. 1, 5-25.

PÅ kong Herodes den Stores tid levede der i en lille by i Judæa en præst ved navn Zakarias og hans hustru Elisabeth, som begge var fromme og gudfrygtige mennesker. De havde ingen børn, og nu var de begge gamle.

Så skete det engang, da Zakarias var oppe i Jerusalem for at forrette præstetjeneste, at han så et syn, mens han stod i templet og bragte røgelseofret, og folket ventede udenfor i bøn: En Herrens engel stod pludselig ved allerets højre side, og Zakarias blev meget forfærdet. Men engelen sagde til ham: »Frygt ikke, Zakarias! Thi din bøn er hørt, og din hustru skal føde dig en søn, og du skal kalde ham Johannes; og han skal blive dig til glæde, og mange skal glæde sig over hans fødsel, thi han skal være stor for Herren. Han skal fyldes med Den hellige Ånd, og han skal omvende mange af Israels børn til Herren, deres gud. Han skal gå frem i Elias' Ånd og kraft for at berede Herren et vel-skikket folk.«

Da sagde Zakarias til engelen: »Hvorpå skal jeg kende dette? Thi jeg er gammel, og min hustru er også gammel.« Men engelen svarede: »Jeg er Gabriel, som står for Guds

97

ansigt, og jeg er udsendt for at tale til dig og for at forkynde dig dette glædesbudskab. Og se, du skal blive stum indtil den dag, da dette sker, fordi du ikke troede mine ord.«

Folket, som stod udenfor og ventede på Zakarias, undrede sig imidlertid over, at han blev så længe borte. Men da han endelig kom ud, viste han ved tegn, at han ikke kunne tale, og da forstod de, at han måtte have haft et syn i templet.

Og da hans tjenstedage i Jerusalem var til ende, vendte han tilbage til sit hjem.

Bebudelsen.

Lk. 1, 26-38.

Seks måneder derefter sendte Herren Gabriel til den lille by Nazareth i Galilæa. Her boede en ung jomfru ved navn Maria, der var trolovet med tømmermanden Josef. De var begge af Davids slægt.

Og engelen kom ind til hende og sagde: »Hil være dig, du benådede! Herren er med dig, du velsignede blandt kvinder!« Maria blev forfærdet over denne hilsen, og engelen sagde da til hende: »Frygt ikke, Maria! Thi du har fundet nåde hos Gud. Og se, du skal få en søn, og du skal give ham navnet Jesus. Han skal være stor og kaldes den Højestes søn. Og Gud skal give ham Davids, hans faders, trone, og der skal ikke være ende på hans kongedømme.«

Men Maria spurgte forbavset, hvorledes dette skulle gå til, da hun ikke var gift, og engelen svarede: »Den hellige Ånd skal komme over dig, og den Højestes kraft skal overskygge dig; derfor skal også det hellige, som fødes, kaldes Guds søn. Og se Elisabeth, din slægtning, skal også i sin høje alder føde en søn, thi intet vil være umuligt for Gud.«

Da svarede Maria: »Se, jeg er Herrens tjenerinde; mig ske efter dit ord!«

Da forlod engelen hende, og Maria stod op og drog til Elisabeth, og hun blev hos hende i tre måneder.

Eksempel på kompliceret rubrikopdeling, som tager for megen plads uden at give overskuelighed.

Derfor er så mange skolebøger endnu den dag i dag sat med den tunge Romersk Antikva med fremhævelser af Renaissance og andre besynderlige bastarder. Og er de ikke sat med Romersk, kan man være helt sikker på, at den triste og kedelige Franske Antikva er benyttet. Det virker så uinspireret – så ligegyldigt.

De dårlige skolebøger skæmmes også af dårlige rubrikker (se f. eks. fig. s. 46). Mange af dem er delt op med for mange skriftvarianter. Tror nu skolebogsforfatterne virkelig på, at børn kan bedømme de små typografiske variationer og den sindrige ordning i et typografisk rubriksystem?

Man burde vel kunne forlange, at en *pædagog* kunne skrive sit stof *pædagogisk* tilgængeligt, så det ikke skulle være nød-

Fortællinger fra de fire Evangelier

JESUS OG JOHANNES DØBEREN

BARNDOMMEN

Zakarias og Elisabeth

12. 1. 9-10 På kong Herodes den Stores tid levede der i en lille by i Judæa en præst ved navn Zakarias og hans hustru Elisabeth, som begge var fromme og gudfrygtige mennesker. De havde ingen børn, og nu var de begge gamle.

Så skete det engang, da Zakarias var oppe i Jerusalem for at forrette præstetjeneste, at han så et syn, mens han stod i templet og bragte rugeløsefret, og folket ventede udenfor i bøn: En Herrens engel stod pludselig ved alterets højre side, og Zakarias blev meget forfærdet. Men engelen sagde til ham: „Frygt ikke, Zakarias! Thi din bøn er hørt, og din hustru skal føde dig en søn, og du skal kalde ham Johannes; og han skal blive dig til glæde, og mange skal glæde sig over hans fødsel, thi han skal være stor for Herren. Han skal fylde med Den hellige Ånd, og han skal omvende mange af Israels børn til Herren, deres gud. Han skal gå frem i Elias' Ånd og kraft for at berede Herren et velkikket folk.“

Da sagde Zakarias til engelen: „Hvorpå skal jeg kende dette? Thi jeg er gammel, og min hustru er også gammel.“ Men engelen svarede: „Jeg er Gabriel, som står for Guds ansigt, og jeg er udsendt for at tale til dig og for at forkynde dig dette glædesbudskab. Og se, du skal blive stum indtil den dag, da dette sker, fordi du ikke troede mine ord.“

Folket, som stod udenfor og ventede på Zakarias, undrede sig imidlertid over, at han blev så længe borte. Men da han endelig kom ud, viste han ved tegn, at han ikke kunne tale, og da forstod de, at han måtte have haft et syn i templet.

Og da hans tjenestetage i Jerusalem var til ende, vendte han tilbage til sit hjem.

96

Bebudelsen

Seks måneder derefter gæmte Herren Gabriel til den lille by 12. 1. 10-11 Nazareth i Galilæa Herboede en ung jomfru ved navn Maria, der var trolovet med temmermanden Josef. De var begge af Davids slægt.

Og engelen kom ind til hende og sagde: „Hil være dig, du bændede! Herren er med dig, du velsignede blandt kvinder!“ Maria blev forfærdet over denne hilsen, og engelen sagde da til hende: „Frygt ikke, Maria! Thi du har fundet nåde hos Gud. Og se, du skal få en søn, og du skal give ham navnet Jesus. Han skal være stor og kaldes den Højestes søn. Og Gud skal give ham Davids, hans faders, tron, og der skal ikke være ende på hans kongedømme.“

Men Maria spurgte forbavset, hvorledes dette skulle gå til, da hun ikke var gift, og engelen svarede: „Den hellige Ånd skal komme over dig, og den Højestes kraft skal overskygge dig; derfor skal også det hellige, som fødes, kaldes Guds søn. Og se Elisabeth, din slægtning, skal også i sin høje alder føde en søn, thi intet vil være umuligt for Gud.“

Da svarede Maria: „Se, jeg er Herrens tjenerinde; mig ske efter dit ord!“

Da forlod engelen hende, og Maria stod op og drog til Elisabeth, og hun blev hos hende i tre måneder.

Johannes' fødsel

Nogen tid efter fødte Elisabeth en søn, således som engelen havde 12. 1. 11-12 forudsagt, og otte dage derefter skulle barnet have navn. Slægt og venner var forsamlede og foreslog, at han skulle hedde Zakarias som sin fader, men Elisabeth svarede: „Nej, han skal hedde Johannes.“ Dette vakte forbavelse hos alle, thi således hed ingen i slægten. Man gjorde derefter tegn til Zakarias for at høre hans mening. Han fik da en tavle og skrev på den: „Johannes er hans navn.“ Og straks løstes hans tunge, og han priste Gud.

Men det skete i de dage, at kejser Augustus gav befaling til, at alverden skulle skrives i mandtal. Og enhver drog til sin by for at

97

Den uheldige virkning af en omfangsrig rubrik er nu bortelimineret. Noget er flyttet helt op og derved adskilt fra det, som det skal være hovedoverskrift for, og det helt underordnede er blevet trukket ud i margenen. Forbedringen udført af bogtrykker Vald. Pedersen.

vendigt at anvende typografiens rubriksystem for at gøre barnet opmærksom på, at rubrikkens 5. linie, der er sat med kursiv små og store bogstaver, er underrubrik til 3. og 4. linie, der er sat med spatieret antikva, som igen er underrubrik til rubrikkens 2. linie, der er sat med halvfed, og som er underrubrik til rubrikkens 1. linie, som er sat med versaler, og denne er ikke engang udlignet. Det er for pædagogisk dårligt. Og så er disse omfattende rubrikker igen sat med meget små liniemellemrum for at spare plads. I stedet for, at rubriksystemet skal skabe klarhed og give hurtig orientering, bliver det til en trættende og besværlig læsning.

- 08
- bert, who stands with lowered head and eyes tightly screwed up, his arms stretched stiffly by his sides, his hands tightly clutching the edges of his tunic. Gently Stanhope places his hands on Hibbert's shoulders. Hibbert starts violently and gives a little cry. He opens his eyes and stares vacantly into Stanhope's face. Stanhope is smiling.*
- Stanhope: Good man, Hibbert. I liked the way you stuck that.
- Hibbert (hoarsely): Why didn't you shoot?
- Stanhope: Stay here, old chap—and see it through—
(Hibbert stands trembling, trying to speak. Suddenly he breaks down and cries. Stanhope takes his hand from his shoulders and turns away.)
- Hibbert: Stanhope! I've tried—like hell—I swear I have.
- Ever since I came out here I've hated and loathed it. Every sound up there makes me all—cold and sick. I'm different to—the others—you don't understand. It's got worse and worse, and now I can't bear it any longer. I'll never go up those steps again—into the line—with the men looking at me—and knowing—I'd rather die here *(He is sitting on Stanhope's bed, crying without effort to restrain himself.)*
- Stanhope (pouring out a whiskey): Try a drop of this, old chap—
- Hibbert: No thanks.
- Stanhope: Go on. Drink it.
- (Hibbert takes the mug and drinks.)*
- Stanhope sits down beside Hibbert and puts an arm round his shoulder.
- I know what you feel, Hibbert. I've known all along—
- Hibbert: How can you know?
- Stanhope: Because I feel the same—exactly the same! Every little noise up there makes me feel—just as you feel. Why didn't you tell me instead of talking about neuralgia? We all feel like you do sometimes, if you only knew. I hate and loathe it all. Sometimes I feel I could just lie down on this bed and pretend I was paralysed or something—and
- 09
- couldn't move—and just lie there till I died—or was dragged away.
- Hibbert: I can't bear to go up into those awful trenches again—
- Stanhope: When are you due to go on?
- Hibbert: Quite soon. At four.
- Stanhope: Shall we go on together? We know how we both feel now. Shall we see if we can stick it together?
- Hibbert: I can't—
- Stanhope: Supposing I said I can't—supposing we all say we can't—what would happen then?
- Hibbert: I don't care. What does it matter? It's all so—so beastly—nothing matters—
- Stanhope: Supposing the worst happened—supposing we were knocked right out. Think of all the chaps who've gone already. It can't be very lonely there—with all those fellows. Sometimes I think it's lonelier here. *(He pauses.)*
- (Hibbert is sitting quietly now, his eyes roving vacantly in front of him.)*
- Just go and have a quiet rest. Then we'll go out together.
- Hibbert: Do please let me go, Stanhope—
- Stanhope: If you went—and left Osborne and Trotter and Raleigh and all those men up there to do your work—could you ever look a man straight in the face again—in all your life? *(There is silence again.)* You may be wounded. Then you can go home and feel proud—and if you're killed you—you won't have to stand this hell any more. I might have fired just now. If I had you would have been dead now. But you're still alive—with a straight fighting chance of coming through.
- Take the chance, old chap, and stand in with Osborne and Trotter and Raleigh. Don't you think it worth standing in with men like that?—when you know they all feel like you do—in their hearts—and just go on sticking it because they know it's—it's the only thing a decent man can do. *(Again there is silence.)* What about it?
- Hibbert: I'll—I'll try—

Skuespilsatsen er ikke helt overskuelig på denne måde, og linietællerne står vel nok for tæt på teksten.

I det følgende skal som konklusion gives nogle vink til forbedring af skolebøgernes udseende.

OMSLAGET

Her kunne man vel allerbedst tænke sig et af vor tids stærkeste materialer – plastik – anvendt. Det almindeligt forekommende papbind er for tilbøjeligt til at knække i hjørnerne og egner sig på grund af sin stivhed ikke til at staves ned i en skoletaske eller snøres sammen med en rem. Bruges plastikbind, vil bogens titel blive trykt på af bogbinderen, enten med guld eller en farvet folio. Vælger man alligevel et papbind, bør man undgå den såkaldte formering, d. v. s. at

bert, who stands with lowered head and eyes tightly screwed up, his arms stretched stiffly by his sides, his hands tightly clutching the edges of his tunic. Gently Stanhope places his hands on Hibbert's shoulders. Hibbert starts violently and gives a little cry. He opens his eyes and stares vacantly into Stanhope's face. Stanhope is smiling.

STANHOPE: Good man, Hibbert. I liked the way you stuck that.

HIBBERT (hoarsely): Why didn't you shoot?

STANHOPE: Stay here, old chap - and see it through - -

Hibbert stands trembling, trying to speak. Suddenly he breaks down and cries. Stanhope takes his hand from his shoulders and turns away.

HIBBERT: Stanhope! I've tried like hell - I swear I have.

Ever since I came out here I've hated and loathed it.

Every sound up there makes me all - cold and sick. I'm

different to - to the others - you don't understand. It's

got worse and worse, and now I can't bear it any longer.

I'll never go up those steps again - into the line - with the

men looking at me - and knowing - I'd rather die here.

(He is sitting on Stanhope's bed, crying without effort

to restrain himself.)

STANHOPE (pouring out a whiskey): Try a drop of this, old

chap - -

HIBBERT: No thanks.

STANHOPE: Go on. Drink it.

Hibbert takes the mug and drinks.

Stanhope sits down beside Hibbert and puts an arm round his

shoulder.

I know what you feel, Hibbert. I've known all along - -

HIBBERT: How can you know?

STANHOPE: Because I feel the same - exactly the same!

Every little noise up there makes me feel - just as you

feel. Why didn't you tell me instead of talking about

neuralgia? We all feel like you do sometimes, if you only

knew. I hate and loathe it all. Sometimes I feel I could

just lie down on this bed and pretend I was paralysed or something - and couldn't move - and just lie there till I died - or was dragged away.

HIBBERT: I can't bear to go up into those awful trenches

again - -

STANHOPE: When are you due to go on?

HIBBERT: Quite soon. At four.

STANHOPE: Shall we go on together? We know how we

both feel now. Shall we see if we can stick it together?

HIBBERT: I can't - - -

STANHOPE: Supposing I said I can't - supposing we all say

we can't - what would happen then?

HIBBERT: I don't care. What does it matter? It's all so -

so beastly - nothing matters - -

STANHOPE: Supposing the worst happened - supposing we

were knocked right out. Think of all the chaps who've

gone already. It can't be very lonely there - with all

those fellows. Sometimes I think it's lonelier here. (He

pauses.)

Hibbert is sitting quietly now, his eyes roving vacantly in front

of him.

Just go and have a quiet rest. Then we'll go out together.

HIBBERT: Do please let me go, Stanhope - -

STANHOPE: If you went - and left Osborne and Trotter and

Raleigh and all those men up there to do your work -

could you ever look a man straight in the face again -

in all your life? (There is silence again.) You may be

wounded. Then you can go home and feel proud - and

if you're killed you - you won't have to stand this hell

any more. I might have fired just now. If I had you

would have been dead now. But you're still alive - with

a straight fighting chance of coming through. Take the

chance, old chap, and stand in with Osborne and

Trotter and Raleigh. Don't you think it worth standing

in with men like that? - when you know they all feel

68

69

Mere tidssvarende arrangement af skuespilsats. Kapitælerne til navnene virker roligere og kønnere. Linietællerne er flyttet længere ud og på højresiden over i ydermargenen. Forbedringen udført af faktor Eli Reimer, Bianco Lunos Bogtrykkeri.

papbindet går ca. 3-4 mm uden for bogens blade, idet dette giver for stor tilbøjelighed til, at pappet brækkes eller stødes i kanterne.

Der bør anvendes en tidssvarende illustration og skriftteknik til overtrækspapiret. Illustrationen bør ikke - de bedste hensigter til trods - være tegnet af forfatteren. Skriften til omslaget må gerne tegnes, men kun af en tegner, der véd, hvad han har med at gøre og kan tegne skriften, så den harmonerer med trykskriften i bogen.

Da skolebørn ikke altid har lige rene hænder og heller ikke altid er lige hensynsfulde over for selv de smukkeste omslag,

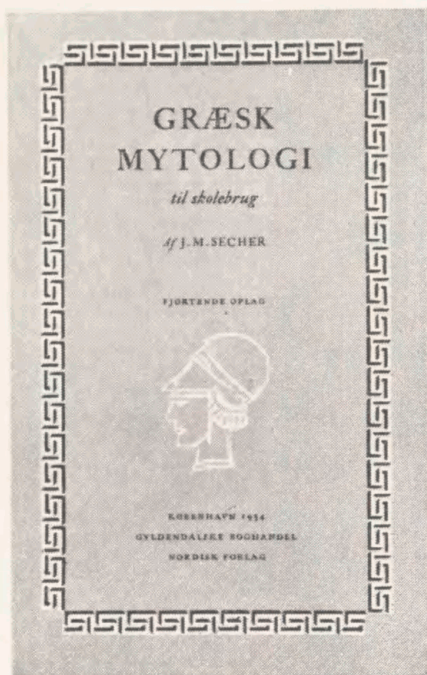
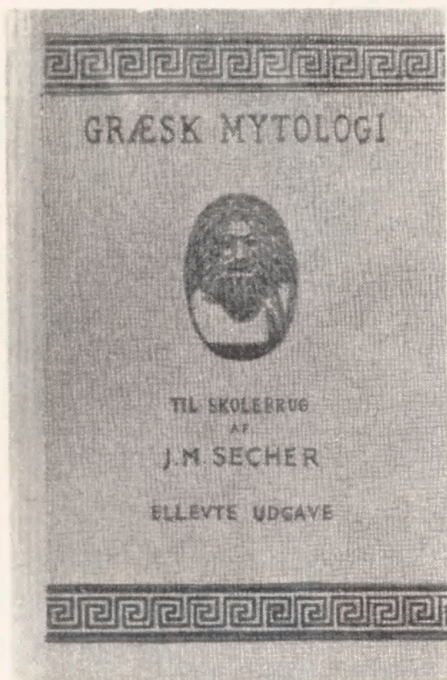
To omslag til samme bog. Til venstre tegnet af forfatteren. Håbløs dårlig skrift og et par ejendommelige persontegninger. Farverne rød og hvid. Til højre samme bog med typografisk omslag; hvid skrift på rød bund. Forbedringen udført af forlagets trykkeri.

vil det være god økonomi enten at kachere eller plastiklakere omslaget, så ingen snavsede eller fedtede fingre kan afsættes på det – derved kan man sandsynligvis også spare det grå papiromslag, der ellers lægges om som beskyttelsesomslag og skjuler et ofte inciterende bind.

TITELBLADET

Det er en yndet typografisk teori, at et smukt titelblad virker inspirerende på den videre læsning af en bog. Det er indlysende, at jo smukkere man kan gøre forhåndsindtrykket af bogen – og det gælder også skolebogen – jo lettere kommer man i gang med læsningen. Ligesom serveringen af god

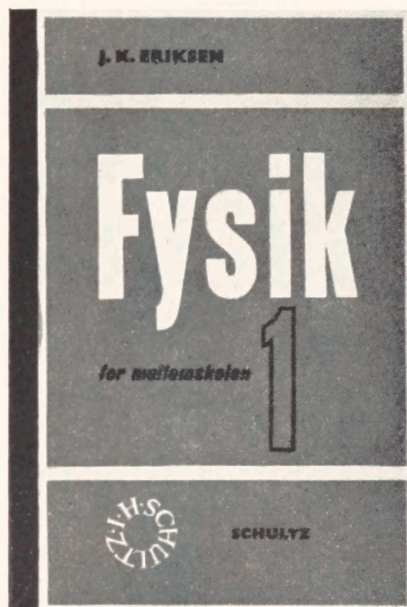
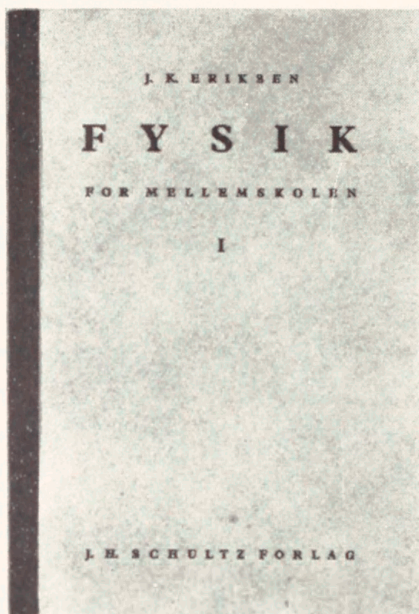

Til venstre det »gamle« omslag. Ornamentikken for klodset og skriften for ubehjælpsomt tegnet. Til højre det nye omslag kultiveret afstemt. Ornamentet i passende størrelse og en køn Caslonskrift til teksten.

mad i smukke omgivelser kan forhøje nydelsen, kan serveringen af læsestof kultiveret anrettet forhøje læselysten.

Det velkomponerede, i tiltalende liniearrangement opsatte titelblad er indgangen til bogen og har også i skolebogen sin absolutte mission.

Mange skolebøgers titelblad er på forhånd håbløse at få gode, fordi de er overlæssede med tekst. Derfor bør man først og fremmest fjerne overflødige tekster som f. eks. *8. udgave* eller: *oplag 12-15.000*. Det er jo alligevel noget, som skolebarnet er ligeglad med. Det er hovedsagelig noget, der interesserer boghandleren, så det kan man roligt flytte om på bagsiden af titlen – altså på side 4.

Atter gammelt og nyt. Til venstre uopfindsom og ligegyldig typografi, til højre skrift- og fladevirkning i helt moderne stil. Forlagets trykkeri har ansvaret for både det gamle og det bedre.

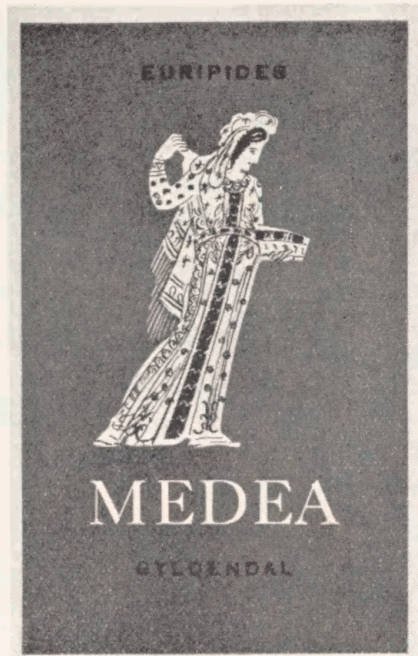
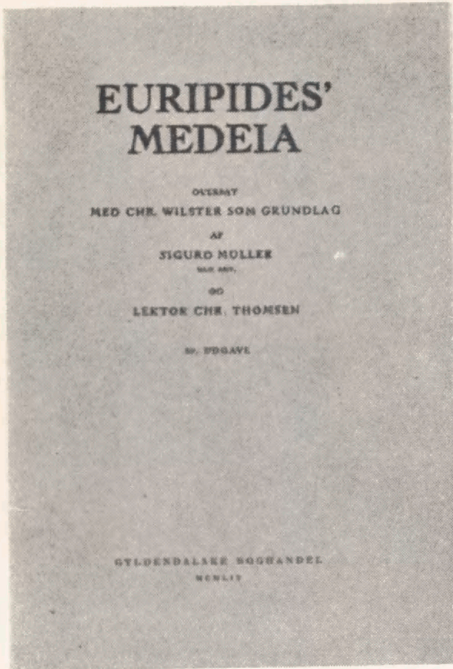
TEKSTSIDERNE

SKRIFTEN

Som skrifter til vore dages skolebøger kan det anbefales at bruge de moderne sættemaskine-varianter af de klassiske skriftsnit som f. eks. Baskerville, Caslon, Garamond, Plantin, Jenson m. fl. samt de to nye: Times og Excelsior, der begge er blevet til under medvirken af øjenlæger for at gøre dem så læseligt tilpasset vor tid som muligt.

Ved skriftvalget til bøgerne kan man til historie-, geografi- og lignende bøger foretrække Garamond eller Bembo-skriften, medens f. eks. Times og Excelsior er særlig egnede til regne- og matematikbøger.

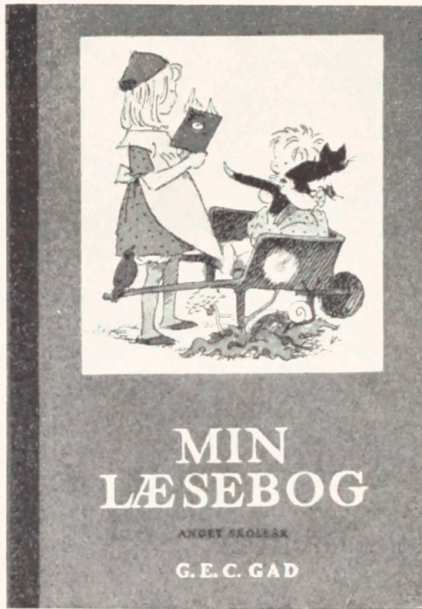
Disse nævnte skrifter har bl. a. den fordel, at der til de fleste af dem findes *en tilpas halvfed*, hvilket er næsten uundvæ-

Hvor trist er ikke omslaget til venstre i sammenligning med det nye til højre. De mange små linier på omslaget til venstre er fjernet og optræder kun på titelbladet; derved bliver det muligt at få den rene, fine virkning frem i omslaget til højre.

ligt, hvis man skal sætte en god sats til f. eks. en lærebog i engelsk, fransk eller tysk. Fejlen ved de ældre antikvaskrifter fra århundredskiftet var netop, at den halvfede skrift, hvis der overhovedet var skåret en halvfed til skriften, ikke var halvfed nok, men nærmest virkede som en mager skrift, der var slidt. Det var også grunden til, at bogtrykkeren for 30–40 år siden brugte det 19. århundredes mærkelige skriftbastarder som f. eks. Renaissance, Etienne eller Halvfed Grotesk som halvfede fremhævningsskrifter.

Skriftstørrelsen bør varieres inden for de forskellige aldersklasser. De yngste børn – første og anden klasse – skal have skrift i størrelserne 16–18 punkt.

G. E. C. Gads Forlag medsender til »Min læsebog« en etiket (til højre), som er beregnet til at klæbes på bogens overtrækspapir. En fin idé. Gak andre hen og gør ligeså.

I skolebogen for barnets første skoleår vil man hyppigt møde Grotesken i ret stor størrelse. Grunden hertil er formentlig den, at nogle pædagoger anser denne enkle skriftform for lettere tilgængelig for børnene, navnlig hvis man samtidig lader dem tegne bogstaverne.

I tredje og fjerde klasse i underskolen benyttes bedst skrift på 14 og 12 punkt og derefter i de højere klasser skrift på 11 og 10 punkt.

Det siger sig selv, at billedteksterne i skriftstørrelse bør følge grundteksten, således at de for de lavere klassers vedkommende sættes med 9 eller 10 punkt. Da de hyppigt er ret omfangsrige, vil det være rigtigst at benytte antikvasnit til dem, da kursiv til store billedtekster dels er sværere at læse, dels kan virke uroligt.

Satsbehandlingen skal være omhyggelig. Kun een gevierts indrykning – ikke spærret sats. Spatiering og understregning som fremhævelse *skal* undgås, og satsen *skal* have en rimelig skydning, f. eks. 2–3 punkt. Klare og rigelige mellemrum ved afsnittene – åndehuller – er en fordel. Især i regne- og matematikbøger virker skydning og luft velgørende og er samtidig påkrævede af hensyn til oversigt og hurtig orientering.

Den gode typografiske regel om en liniebredde på 55–60 bogstavenheder bør iagttages for at gøre linien letlæselig og overgangen fra den ene linie til den anden let uden anvendelse af bogmærke.

ILLUSTRATIONERNE

Man bør tilstræbe et illustrationsmateriale af så ensartet karakter som muligt. Gode tegninger i en danmarkshistorie kan sætte fantasien i sving og give læselyst, og moderne fotografier i en zoologi – og vel at mærke i en fornuftig stor størrelse – kan gøre dette stof ekstra levende og fængslende. Den moderne billedtypografi har her skænket os et dejligt materiale at arbejde med.

Selv om nogle skolefolk vil erklære sig som modstandere af dette blikfangmiddel, vil jeg alligevel varmt anbefale et billedmateriale, der ofte går ud over kolumnekanten for at udnytte margenerne til at gøre et henrivende dyrebillede, f. eks. af en fuglerede med unger, endnu større og smukkere – noget sådant virker sikkert betagende på børn.

Men enten man bruger tegninger eller fotografier, små instruktive illustrationer eller store fotos, skal man altid have god og rigelig luft omkring illustrationen. Sammenstuvet stof bestående af tekst, illustrationer, rubrikker og billedtekster er *altid* dårligt og virker rodet og uordnet. Dette

er et område, hvor det ikke må være afgørende, om bogen fylder nogle sider mere eller mindre.

KOLUMNETITLER m. m.

Levende kolumnetitler kan være behageligt vejledende i adskillige skolebøger, som f. eks. geografi, historie, botanik, zoologi og flere, og bør anvendes i alle tilfælde, hvor de er en lettelse ved opslag i bogen.

Desuden bør man i højere grad forsyne skolebøger med litteraturhenviisninger og sagregister, navnlig i lærebøger for de højere klasser.

Skolebøgerne er i sig selv et så stort arbejdsfelt inden for bogtrykfaget, at vi ikke må undslå os for selv de største anstrengelser for at nå til en tidssvarende udførelse af dem, såvel fra forfatterens som forlagens og ikke mindst bogtrykkerens side.

I betragtning af, at skolebogen er den bogtype, som vi dagligt har for øje og benytter netop i den periode, hvor sindet er særlig modtageligt, og hvor også vor æstetiske sans kan begynde at gøre sig gældende, tør man roligt påstå, at på dette område er det bedste ikke for godt. Så meget mærkeligere er det, at skolebogens ydre gennem århundreder næsten altid har været negligeret.